स्थानीय राजपत्र

भाग-२

अनुसूची(२)

(दफा ४ तथा अनसूची-१ को भाग-२ सँग सम्बन्धित)

अपिहिमाल गाउँपालिका

खण्ड: ६ संख्या: २ मिति: २०७९/०३/०५

राजपत्रमा प्रकाशित मिति : २०७९।०३।१०

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीति २०७९

भाग २ खण्ड ६ संख्या २

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मितिः-	२०७९/०३/०५

अपिहिमाल गाउँ पालिका

दार्चुला जिल्ला

सुदुरपश्चिम प्रदेश

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीति २०७९

१.पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरी विविधताबीचको एकता, सामाजिक सांस्कृतिक ऐक्यबद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवद्र्धन गर्दै; वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिकविभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ।

नेपालको संविधानको धारा १८ ले पनि समानता र कानुनको समान संरक्षणको सुनिश्चितता गरेको छ ,जसमा मौलिक हकको रुपमा महिलकाको हक, दलितको हक बालबालिकाको हक, जेष्ठनागारिकको हकलाई, समेत स्विकार गरेको छ भने धारा ४२ को सामाजिक न्यायको हक अन्तरगत आर्थिक सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडी परेका लैगिंक तथा यौनिक अल्पसंख्यक नागरिकलाई सामानुपातिक समावेशीकरणको सिद्धान्तको आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिता हक सुनिश्चित गरेको छ।

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै सुदृढीकरण गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, कार्यान्वयनमा छ। सोही ऐनको दफा २४ ले पालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका स्थानीय तहको विकासका लागि आवधिक, बार्षिक, रणनीतिगत विषयक्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने कुरालाई कानूनी दायित्वको रुपमा ब्यवस्था गरेको र सोही दफाको उपदफा (२) मा योजना बनाउँदा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने उल्लेख गरेको छ।

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७६ ले विभेद रहित, समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको स्थापनाका लागि सवै वर्ग, जातजाति, लिंग तथा क्षेत्रको समान सहभागिता, अग्रसरता र निर्णय प्रक्रियामा सहभागिताको भूमिका सहित समाजिक समावेशीकरण मार्फत सवैले आत्मसम्मान बोध हुने वातावरण निर्माण गर्न सवै तह, क्षेत्र तथा संरचनाहरुमा मूलप्रवाहीकरणको माध्यमबाट समावेशी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने उद्देश्य लिएको छ। साथै उक्त नीतिले स्थानीय तहसम्म सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन सम्बन्धी समितिको व्यवस्था समेत गरेको छ।

यस सन्दर्भमा अपिहिमाल गाउँपालिकाले आफ्ना नीति, कार्यक्रम, संरचना र काम कारवाहीलाई लैङ्गिकमैत्री तथा समावेशी गाउँपालिका बनाउने परिकल्पना अनुरुप समुदायमा पछाडी पारिएका वा परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, स्थानीय अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, एकल महिला र हिंसा पीडितहरुलाई गाउँपालिकावाट गठन तथा सञ्चालन हुने समिति संरचनामा समान सहभागिता, अग्रसरता र निर्णय प्रक्रियामा सहभागिताको भूमिका सहित लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण मार्फत सवैले आत्मसम्मान वोध गर्ने वातावरण निर्माण गर्न र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण पद्धतिलाई संस्थागत गर्न आवश्यक देखिएकोले "अपिहिमाल गाउँपालिकाको लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण नीति, २०७९ तर्जुमा गरिएको छ।

२. गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको संविधान (२०७२) ले संघिय राज्यको निर्माणका साथै तीन तहको राज्य प्रणालीको व्यवस्था गरे अनुरुप दार्चुला जिल्लामा रहेका ९ स्थानीय तहहरु मध्ये अपिहिमाल गाउँपालिका पनि एक हो। यो गाउँपालिका दार्चुला जिल्लाको सदरमुकाम खलंगा देखि २३ कोष टाँडा रहेको छ। यस गाउँपालिकाको पुर्वमा बझाङ जिल्लाको काँडा गाउँपालिका,पश्चिममा दुहुँ गाउँपालिका,उत्तरमा व्याँस गाउँपालिका र दक्षिणमा बझाङ जिल्ला संग सिमाना जोडिएको छ। प्रशासनिक हिसावले जम्मा ६ वटा वडामा विभाजित यस गाउँपालिकाको केन्द्र खण्डेश्वरी ४ नौपाटामा रहेको छ।

समुन्द्र सतहबाट १५०० मिटर देखि ७१३२ मिटर सम्मको उचाईमा अवस्थित यो गाउँपालिका ६१३.१५ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रमा फैलिएको छ भने साविकका ४ गाउँ विकास समितिहरु (खण्डेश्वरी, घुसा, गुल्जर र सितोला) मिलेर वनेको छ। हिन्दु धर्मावलम्वीको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा बाहुन,क्षेत्री,ठेकरे,बोहरा,दलित तथा स्थानीय अल्पसंख्यक समुदायको बसोवास रहेको छ।अधिकांस सवै वर्गका मानिसहरुको मूख्य पेशा कृषि रहेको छ।

अपिहिमाल गाउँपालिका भित्र जातिगत आधारमा दलित घरपरिवार ५७, जनजाती २८ परिवार र अन्य १२१३ गरि जम्मा १२९८ घरपरिवार वसोवास गर्दछन । जनसंख्याको हिसावले ३८०९ महिलाहरु र ४१०८ पूरुष भएको अपिहमाल गाउँपालिकाका अधिकतम मानिसहरुको आम्दानिको स्रोत कृषि नै रहेको छ । उत्पादनको दृष्टिले अपिहिमाल गाउँपालिका भित्र आलु, राजिमा मार्सि, कोदो, मकै, गहुँ, जौँ, पल्ती र फापर यस गाउँपालिकाका प्रमुख वालीनालीका रुपमा रहेका छन् भने फलफुलहरुमा स्याउ ओखर पुलुम आरु आलुपकडा आदी रहेका छन् ।

त्यसै गरी धार्मिक स्थलहरुमा अपिहिमाल,जेठीवहुरानी हिमाल,नाम्पा हिमाल,कापुचुलि हिमाल,क्षेत्रि घाजिर,शुर्मा भवानी मन्दिर,सिद्मकरीकोट,तामाखानी मन्दिर,मार्कण्डेय गुफा,धर्म गुफा,खात्ति ताल मुख्य रहेको छ । ऐतिहासिक धार्मिक भौगोलिक क्षेत्रको नामवाट नै गाउँपालिकाको नामाकरण भएको हो । अपिहिमाल गाउँपालिकाको पछौटे सामाजिक जनजीवन अशिक्षा चेतनाको कमी भौगोलिक बिकटता जस्ता विभिन्न अवरोध तथा समस्याहरुले गर्दा लक्षित समुहका बालबालिकाहरुले परिवार भन्दा बाहिर रहेर आफ्नो कष्टकर जीवन जिउन बाध्य भई पारिवारीक संरक्षणको अवसरबाट पञ्चित भएका छन् ।

हिन्दु धर्मावलम्वीको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा बाहुन,क्षेत्री ठकुरी, दलित तथा अल्पसंख्यक समुदायको बसोवास रहेको छ।अधिकांस सवै वर्गका मानिसहरुको मूख्य पेशा कृषि रहेको छ।

३. विगतको,व्यवस्था प्रयास र वर्तमान स्थितिः

यस अपिहिमाल गाउँपालिकाले विगत ५ वर्षदेखि लै.स.सा.स.को दृश्टिकोणवाट पालिकाले प्राप्त गरेका विभिन्न खाले अनुदानहरू कार्यान्वयन गर्दा लक्षित वर्गहरूलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर कार्यहरू गर्दै आएको छ । त्यसका साथ साथै गाउँपालिका अन्तरगत रहेका विभिन्न विषयगत शाखा वाट संचालन हुने कार्यक्रमहरुमा गरिव विपन्न तथा लक्षित समुदायको पहुँच हुने गरि संचालन हुने गरेको छ । त्यसमा अपिहिमाल गाउँपालिका अन्तरगत रहेको महिलाबालबालिका शाखा लगायत विभिन्न विषयगत शाखाहरुले संघीय र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त शशर्त अनुदानहरू तोकिएकै शर्तमा रहि कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । भने एकल पूरुषहरु,नेपाल सरकारले दिदै आएको क र ख वर्गका अपाङ्ग बाहेक ग र घ वर्गका अपाङ्गहरु लाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता दिदै आइरहेको छ भने,स्थानिय अल्पसंख्यक जातिका बालबालिकाहरु लाई निःशुल्क शिक्षा र गरिव दलितका बालबालिकाहरुलाई छात्रवृत दिदै आएको छ ।

४. संक्षिप्त नाम र परिभाषा :

४.१.संक्षिप्त नाम : यस रणनीतिको नाम लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण मूलप्रबाहिकरण रणनीति २०७९ रहनेछ । यो रणनीति स्थानीय सरकारले स्विकृत गरेको मीति देखि लागु हुनेछ ।

४.२.परिभाषा : बिषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस रणनीतिमा

क) रणनीति भन्नाले : अपिहिमाल गाउँपालिकाको लैससास मूलप्रकाहिकरण रणनीति २०७९ लाई सम्झनु पर्दछ ।

ख) **गा.पा.**भन्नाले : अपिहिमाल गाउँपालिका सम्झनु पर्दछ ।

ग) लैससास भन्नाले : लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्झनु पर्दछ ।

घ) लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण भन्नाले महिला, पुरुष वा लैंगिक तथा योनिक अल्पसंख्यक र बिभिन्न सामाजिक समूहहरु बिचको असमान सक्ति सम्बन्धलाई पुनः सन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिँचान भएका ब्यक्तिहरुका लागि समान अधिकार, अवसर एबं सम्मान सुनिश्चित गर्नका लागि गरिने प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ङ) लैङ्गिक मूलप्रबाहीकरण (Gender Mainstreaming) भन्नाले गाउँपालिकाको बिद्यमान संरचनाहरु र सबै विषयगत क्षेत्रका कानुन, नीति, कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमाका हरेक चरणमा लैङ्गिक समानतालाई आन्तरिकीकरण गर्ने स्थिति नै लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई जनाउछ ।

च)लैङ्गिक समानता (Gender Equality) **भन्नाले समाज तथा राज्यको** सबै अंग र तह र क्षेत्रमा महिला, पुरुष वा लैंगिक तथा योनिक अल्पसंख्यक बीच समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्ने अवस्था वा वातावरणलाई जनाउछ ।

छ)लैङ्गिक समता (Gender Equity) भन्नाले अवसर र न्यायबाट बञ्चित महिला, पुरुष वा यौनिक तथा अल्पसंख्यक ब्यक्तिलाई समानतामा पुऱ्याउन अवलम्बन गरिने सकारात्मक बिभेद वा बिशेष प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ज)सामाजिक समाबेशीकारण (Social Inclusion) भन्नाले समाजमा पछाडी पारिएका लिङ्ग, वर्ग, जातजाती, समुदाय लगायत वञ्चित वर्ग समुदायलाई विकासका अवसरमा प्रत्यक्ष सहभागी गराई सार्वजनिक सेवा, स्रोत, सुविधामा पहुँच बृद्धि गर्नुलाई सम्झनु पर्दछ ।

झ)सामाजिक बञ्चितिकरण (Social Exclusion) भन्नाले लैंगिकता, जात, जाती, धर्म, क्षेत्र, अपाङ्गता आदीको आधारमा व्यक्ति, वर्ग वा समुदायलाई सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक र राजनीतिक क्षेत्रमा पाखा वा किनारा लगाई आफ्नो क्षमता अनुसार सहभागी हुने अवसर र त्यस्तो अवसरबाट प्राप्त हुन सक्ने लाभ र प्रतिफलबाट वञ्चित गराइनु हो ।

ञ) बञ्चित समूह भन्नाले लामो समय देखि आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक कारणले पछाडी पारिएका महिला, दलित, जनाजाती, जेष्ठ नागरीक, अति बिपन्न, दुर्गम बस्तीमा बसोबास गर्ने ब्यक्ति वा समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

ट) लैङ्गिक संबेदनशिल (Gender Sensetive) : सेवा प्रबाह प्रक्रिया र नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका सबै चरणहरुमा महिला पुरुष र तेसो लिङ्गीहरुका बिशेष आवश्यकता र प्राकृतिक अवस्था अनुसार उनीहरुको सन्तुलित बिकास, सार्वजनिक लाभ प्राप्तीको सुनिश्चितता र अधिकार प्राप्ती प्रति गम्भीर हुनुलाई सम्झनु पर्दछ ।

ठ) लैङ्गिकता (Gender) भन्नाले कुनै पनि मानिस लिंगको आधारमा महिला वा पुरुष वा यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक भएकै कारण समाजद्धारा उनीहरुलाई दिइने बिभेदपुर्ण कामको भूमिका, उनीहरु प्रति गर्ने बिभेदपुर्ण सामाजिक ब्यबहार र उनीहरुलाई हेर्न असमान दृष्टिकोण लाई जनाउछ ।

ड) लैंगिकमैत्री (Gender Friendly) : समाज वा राज्यको हरेक संरचना र नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका सबै चरणहरुमा महिला, पुरुष वा यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यकका बिशेष आबश्यकताहरु सम्बोधनका लागि गरिने प्राथमिकपुर्ण ब्यबहारलाई सम्झनु पर्दछ ।

ढ) CEDAW : (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) भन्नाले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धि सन् १९७९ लाई जनाउछ ।

ण) CRC भन्नाले बाल अधिकार महासन्धी (Child Rights Convention) सन १९८९ लाई जनाउछ ।

त) BPFA भन्नाले बेइजिङ कार्ययोजना (Beijiing Platform of Action) सन १९९५ लाई जनाउछ ।

थ) सीमान्तकृत समुदाय भन्नाले आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र भौगोलिक बिकटताको कारण पछाडी पारिएका तथा सार्वजनिक सेवा, सुबिधाको अवसरबाट बञ्चित र बिभेदमा परेका साथै संघिय कानुन बमोजिम मानव बिकाको स्तरभन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

द) लैंगिक उत्तरदायि बजेट भन्नाले लैंगिक समानताका लागि बजेटको सुनिश्चिततालाई सम्झनु पर्दछ ।

ध) लैंगिक प्रभाव बिश्लेषण भन्नाले स्थानीय नीति, योजना तथा कार्यक्रमबाट सबै बर्ग, जाताजती, क्षेत्रका महिला, पुरुषले प्राप्त गरेको लाभ वा अवस्थाको लेखाजोखालाई सम्झनु पर्दछ ।

न) खण्डिकृत तथ्यांक भन्नाले सबै जाताजती, लिंग, बर्ग, क्षेत्रका महिला, पुरुष तथा यौनिक एबं लैंगिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत समुदाय, शारिरिक अवस्था आदि समूहहरुको तहगत तथ्यांकलाई सम्झनु पर्दछ ।

:

५.अपिहिमाल गाउँपालिकाको राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था बिश्लेषण :

अपिहिमाल गाउँपालिकाको बिद्यमान राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था बिश्लेषण गरिएको छ । बिश्लेषणले आगामी दिनमा लैससासको क्षेत्रमा के कस्तो आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक योजना तथा नीति कार्यक्रमका बिषयहरु उठान गर्न सहयोग गर्नेछ ।

५.१. राजनैतिक अवस्था

अपिहिमाल गाउँपालिकाको राजनैतिक अवस्था अध्ययन तथा बिशलेषण गर्दा आम नागरीकहरु राजनैतिक रुपमा सचेत भएपनि स्थानीय सरकार लगायत तीनै तहको संरचना र राज्यका हरेक निकायको नेतृत्व तहमा महिला, दलित लगायत पछाडी परेको समुदायको सहभागिता अपेक्षाकृत बृद्धि हुन सकेको पाइदैन । महिला लगायत लक्षीत समूहलाई राजनीतिमा सहभागिता बृद्धिका लागि परिवार तथा समाजबाट सहज वातावरण सुजना गर्न आबश्यक देखिन्छ । महिला, दलित लगायत बञ्चित समुदायलाई राजनैतिक चेतनास्तर बढाउन स्थानीय राजनैतिक दल लगायत गाउँपालिकाबाट जनचेतना अभिबृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन हुन जरुरी छ । कानुनले अनिवार्य गरेकोमा बाहेक अन्य क्षेत्रमा महिला लगायत पछाडी परेका वा पारिएका बर्गको सहभागिता बृद्धि गर्न सकिएको छैन । यस गाउँकार्यपालिकामा प्रतिनिधित्वको अवस्था हेर्ने हो भने महिला सहभागिता करीब ४० प्रतिशत, दलित ३१ प्रतिशत, जनजाती २५ प्रतिशत छ । समग्रमा महिला, दलित जनजाती संख्या बिश्लेषण गर्दा राजनैतिक भूमिकामा सकारात्मक प्रतितिनिधित्व भएपनि निर्णायक भूमिकामा गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष मात्र महिला रहेको पाइन्छ । गाउँपालिका अध्यक्ष लगायत वडा अध्यक्षमा महिला सहभागिता सुन्य रहेको छ । राज्यका हरेक निकायमा ३३ प्रतिशत महिला र समाबेशी सहभागिताको कानुनी प्राबधानले समाबेशी सहभागिता सुनिश्चित गरेपनि अर्थपुर्ण सहभागिताका लागि राजनैतिक दल लगायत स्थानीय सरकारबाट बिशेषगरी लक्षित बर्ग समुदायको क्षमता बिकास र आर्थिक शसक्तिकरणको क्षेत्रमा योजना तथा कार्यक्रम बिस्तार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

त्यसैगरी सबै राजनैतिक दलहरुको गाउँकमिटिमा महिला सहभागिता ३३ प्रतिशत र सामाजिक रुपले समाबेशी सहभागिता अनिवार्य गरिएपनि निर्णायक भूमिकामा पुर्याउन सकेको पाइदैन। लैंगिक तथा सामाजिक हिसावले समान अस्तित्वलाई सहज रुपमा स्विकार नगरे सम्म शक्ति सम्बन्धमा महिला लगायत बञ्चित तथा पछाडी परेका बर्ग समुदायहरु समान हैसियतमा आउन नसक्ने यथार्थता हाम्रा सामु बिद्यमान छ ।महिला लगायत लक्षीत समूहको राजनैतिक भूमिकामा पहुँच बृद्धि गरी निर्णायक तहमा क्रियाशिल हुनका लागि सबै लक्षीत समूहमा राजनैतिक चेतनास्तरको र सो सम्बन्धी क्षमता बिकासका कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गर्न आबश्यक छ ।

५.२. सामाजिक अवस्था बिश्लेषण :

सामाजिक हिसावले अपिहिमाल गाउँपालिकामा बिभिन्न जातजाती, बर्ग, लिंग, धर्म मान्ने समुदायको बसोवास रहेको छ । जातजाती तथा धर्मका आधारमा भाषा, भेषभुषा, रहन सहन र संस्कृति फरक फरक रहेको छ । समाजमा बिद्यमान पित्रृसतात्मक सोच र ब्यबहारबाट यस अपिहिमाल गाउँपालिका पनि अछुत रहन सकेको छैन । लैंगिक बिभेद, दाइजो प्रथा, बोक्सी तथा धामीझाक्री प्रथा, बाल बिबाह, बहु बिबाह, जातिय बिभेद, घरेलु हिंसा र लैंगिक हिंसा जस्ता सामाजिक कुप्रथा र गलत सामाजिक अभ्यासहरु अझै कायमै रहेको छ । पुरुषलाई महत्व दिने परिवार तथा समाजले महिलाको समान अस्तित्वलाई स्विकार गर्न नसकेका कारण निर्णायक भूमिकामा महिला सहभागिता र अवरमा तथा सुचनामा पहुँच न्यून छ । पुरुषलाई महत्व दिने समाजमा लैंगिक रुपले समान अवसर र समान पहुँच हुन सकिरहेको छैन । कानुनी रुपमा प्रदान गरिएको प्रजनन् तथा सुरक्षीत मातृत्वको अधिकार समेत महिलाहरुले निर्बाध रुपमा उपयोग गर्न सकिरहेको पाइदैन ।

५.३. आर्थिक अवस्था :

यस गाउँपालिकाको अर्थिक स्रोतको रुपमा मुख्य पेशा कृषि ब्यबसाय मानिए पनि केही मात्रामा ब्यापार ब्यबसाय, बैदेशिक रोजगारी, छिमेकी मुलुक भारतमा रोजगारीको लागि जाने र ज्यालामजदुरी समेत रहेको पाइन्छ । रोजगारी तथा ब्यबसायमा महिलाको एकिन तथ्यांक नभएपनि कम मात्रमा संलग्नता रहेको र समान कामको समान ज्याला सुनिश्चित हुन नसक्दा अर्थतन्त्रमा महिलाको पहुँच न्यून रहेको पाइन्छ । पारिवारिक स्रोत तथा भूमिकामा महिलाको पहुँच न्यून छ ।

६. लैससास सम्वन्धमा देखिएको प्रमुख सवाल तथा मुद्दाहरू

६.१ लैससास सम्वन्धमा देखिएको प्रमुख सवाल तथा मुद्दाहरू नक्साकंन

- बाल बिवाह,वहु विवाह
- गरिवी,अशिक्षा,बेरोजगारी
- गुणस्तरीय शिक्षाको अभाव
- जनचेतनाको कमी
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा शिक्षाको अभाव
- लैङ्गिक तथा घरेलु हिंसा
- बास्तविक लक्षित वर्गले सेवा सुविधा पाउन नसक्नु
- योजना तर्जुमा लगायत नीति नियम निर्माण तहमा सरोकारवालाको सार्थक सहभागिता नहुनु
- जेष्ठ नागरिकहरुले उचित मान सम्मान नपाउनु
- लक्षित वर्गका विद्यार्थिहरुको कक्षा छोडुने दर वृद्धिहुनु
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको समावेशीकरण तथा जिविकोपार्जनको समस्या

६.२ अपिहिमाल गाउँपालिकास्तरका लैससासका सवाल एबं मुद्दाहरुको प्राथमिकिकरण

- बालविवाह,वहुविवाह (हानिकारक परम्परागत अभ्यास जस्तै छाउपडी लैगिंक विभेद)
- अशिक्षा,अज्ञानता,चेतनाको कमि
- गरिबी र बेरोजगारी
- लैगिंक हिंसा र घरेलु हिंसा
- लक्षित वर्गका विद्यार्थिहरु कक्षा छोड्ने दर वृद्धिहुनु
- योजना तर्जुमा प्रक्रियामा लक्षित वर्गको अर्थपूण सहभागिता नहुनु
- समिति एवं संरचनाहरुमा लै.स.सा.स.मैत्री व्यवहारको न्युन अभ्यास
- गाउँपालिकाको कानुनी व्यवस्था वारे जनप्रतितिनिधि,कर्मचारी तथा सर्वसाधारण जनताहरुलाई ज्ञानको कमी
- एकल तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको जिविकोपार्जन

७. लैससास कार्यान्वयनका लागि अपिहिमाल गाउँपालिकाका सरोकारवालाहरु

८.लैससास सम्वन्धमा देखिएको प्रमुख समस्या,चुनौती अवसर(SWOT Analysis)

अपिहिमाल गाउँपालिकाले लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण क्षेत्रमा सकारात्मक अभ्यासहरु तथा कमजोर पक्षहरु, अवसरहरूर चुनौतीहरू पहिँचान तथा बिश्लेषण गरी सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरुलाई रणनीतिक कार्ययोजनामा समाबेश गरिएको छ । त्यसैगरी लैससास क्षेत्रमा यस गाउँपालिकाले अवलम्बन गर्न सक्ने अवसरहरुलाई स्थानीयकरण गर्दै चुनौतीहरुको सामना गर्न यस रणीनतिक योजनाले निर्देशित गरेको छ।

सवल पक्ष	सुधार गर्नु पर्ने पक्ष
• महिला तथा बालबालिका शाखा लाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालनमा रहेको • लैं.स.सा.स. सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था • महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुखको व्यवस्था • लक्षित वर्गहरुको लागि वजेट विनियोजन (महिला, दलित, अपागंता भएका व्यक्ति र बालवालिका) • वार्षिक नीति कार्यक्रममा लै.स.सा.स सम्वन्धी छुट्टै शिर्षकमा वजेट तथा क्रियाकलापहरु • विभिन्न विषयगत समितिहरु गठन • नीती तथा कार्यविधि (अपागंता तथा जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण कार्यविधि) • लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष संचालन • जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण कार्यविधि २०७६ • अपिहिमाल गाउँपालिका महिला तथा बालबालिका सम्वन्धी कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि २०७७ • लै.स.सा.स संग काम गर्ने राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरुको सहयोग। • लैगिंक हिंसा राहात कोष स्थापना गर्नका लागि संघीय सरकारको सहयोग	• लक्षित वर्गको लागिप्रयाप्त बजेट विनियोजन गरिनु पर्ने • लै.स.सा.स. सम्बन्धि मुद्दालाई प्राथमिकतता मा राख्ने • लक्षित वर्गमा विनियोजित बजेट उत्पादन मुलक बनाइनु पर्ने • योजना तर्जुमा प्रक्रियाको लागि लक्षितवर्गको अर्थपुर्ण सहभागिता गराउनु पर्ने • नीति अनुरुप वजेट तथा कार्यक्रमको तालमेल मिलाउनु पर्ने। • कार्यपालिकाले प्राथमिकता गरे अनुरुप कार्यक्रम संचालन गरिनु पर्ने। • लै.स.सा.स संग सम्वन्धित भौतिक संरचना निर्माण गरिनु पर्ने (स्तनपान कक्ष, बाल स्याहार केन्द्र अपागंता मैत्री शौचालय सडक तथा संरचना) • भौतिक पुर्वाधार संगै सामाजिक विकासमा जोड दिइनु पर्ने • सामाजिक विकास समितको सक्रियता वढाउनु पर्ने
अवसर	**चुनौती तथा वाधा**
• नेपालको संबिधान,२०७२ • स्थानीय सरकार संचालन ऐन,२०७४ • अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि,सम्झौता, घोसणापत्र तथा प्रतिबध्दताहरु • आवश्यकताका आधारमा निति, नियम, कानून,।	• समाजमा रहेका हानिकारक व्यवहार तथा मूल्यमान्यताहरु सुधार तथा परिवर्तन गर्नु • उपलब्ध श्रोतसाधन तथा लाभ को बितरणमा वास्तविक लक्षित वर्गको पहिचान तथा पहुच सुनिश्चित गर्नु

कार्यविधि, रणनीति बनाउन सक्ने सम्बैधानिक व्यवस्था • विभिन्न संघ संस्थाहरुले लक्षित वर्गका लागि सहयोग पुग्ने कार्यक्रम संचालनमा ल्याउनु	• नीतिगत विकासका कामहरु लाभान्वित वर्गको प्राथमिकतामा नपर्नु • गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका समिति तथा संरचना हरुलाई लैं.स.सा .स. मैत्री बनाउनु • नव निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुलाई नीति ऐन सम्वन्धी ज्ञानका कमीका कारण नीति कार्यान्वयनमा कठिनाइ। • पालिकाको आन्तरिक श्रोत कम हुनुका कारण संघ र प्रदेश सरकारमा आश्रित हुनु।

९.गाउँपालिकाको लैससास नीति तर्जुमाको आवश्यकता तथा महत्व

गाउँपालिका अन्तरगतका लक्षित बर्ग तथा समूदाय (महिला, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसँख्यक,अपाङ्गता भएका ब्यक्ति, दलित, जनजाती,स्थानीय अल्पसंख्यक) तथा, पछाडी पारेका वा बहिष्करणमा परेका समुदायका व्यक्तिहरुको स्थानीयतहको सेवा प्रवाह नीति तथा कार्यक्रमहरुमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउने।

- गाउँपालिकामा लैससास सम्बन्धी शासन ब्यबस्थाको प्रवर्द्धन गर्न ।
- गाउँपालिकामा योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई लैससासमैत्री बनाउन ।
- गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम र वजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउन ।
- गाउँपालिकाको नीति कानुन र संरचनामा लैससासलाई मुलप्रवाहीकरण गर्न ।
- गाउँपालिका अर्न्तगत सन्चालन हुने नीति, योजना तथा कार्यक्रमलाई मार्गदर्शन गर्न ।
- सरोकारवालाहरु विच बुझाईमा एकरुपता कायम गर्न र लैससास सम्बन्धी कानुनी ब्यबस्थाको कार्यान्वयनमा सहयोग पुरयाउन ।
- राष्ट्रिय तथा अर्न्तराष्ट्रिय सम्बन्धमा लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिवद्धता,संघिय र प्रदेश सरकारका लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिवद्धता अनुरुपको दायीत्व पुरा गर्न ।
- लक्षित वर्गमा सामाजिक न्याय कायम गर्दै न्यायोचित वितरणको ब्यबस्था गर्न ।
- गुनासो सुनुवाईको उचित ब्यबस्था गर्न ।
- नेपाल सरकारले गरेको दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न ।

१०. लैससास मूलप्रबाहिकरण रणनीतिको परिकल्पना, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य, मुल्यमान्यता र औचित्यता

१०.१. लैससास मूलप्रबाहिकरण रणनीतिको परिकल्पनाः

लैंगिक बिभेद रहित, समतामूलक तथा सामाजिक समाबेशीमैत्री अपिहिमाल गाउँपालिका ।

१०.२. ध्येयः

वञ्चितिकरणमा परेका वर्ग, लिङ्ग र समुदायको समग्र विकास, अवसर र सहभागितामा पहुँच सुनिश्चीत भएको हुनेछ ।

१०.३. लक्ष्यः

समाजमा बिद्यमान बिभेद र असमानतामा सकारात्मक परिबर्तन ल्याइ पाँच वर्ष भित्र बञ्चितिकरणमा परेका सबै वर्ग, क्षेत्र, जाती, लिङ्ग र समुदायलाई नीति निर्माण, शासन प्रक्रिया, सेवा प्रवाह र दिगो विकासको मुलप्रबाहमा समाहित गर्ने ।

११. रणनीतिका उदेश्यहरुः

११.१. समाजमा वञ्चितिकरणमा परेका वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग, जातजाती र समुदायको पहिचान भई बिकासको मूलप्रबाहमा पहुँच सुनिश्चित हुनेछ ।

११.२. बालश्रम, बाल बिबाह, बाल योन शोषण लागायत बालबालिका माथि हुने सबै प्रकारका बिभेद र शोषणको अन्त्य भएको हुनेछ ।

११.३. लैंगिक बिभेद, लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, सामाजिक असमानता तथा जातीय छुवाछुत, बोक्सी प्रथा लगायतका गलत सामाजिक अभ्यास र कुरीति अन्त्य भएको हुनेछ ।

११.४. हानीकारक गलत सामाजिक अभ्यास, कुरीति लगायत सबै प्रकारका बिभेदको अन्त्य भएको हुनेछ ।

११.५. अति विपन्न तथा पछाडी परेका बर्ग समूहको आर्थिक शसक्तिकरण भएको हुनेछ ।

११.६. लैससासमैत्री कार्यप्रणाली र लैङ्गिक उत्तरदायि बजेट कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

१२. लैससास मूलप्रबाहिकरण रणनीतिको मुल्य मान्यता :

अपिहिमाल गाउँपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा निम्न मुल्यमान्यताहरुलाई आत्मसात गरिनेछ ।

१२.१. समाजमा बिद्यमान सबै प्रकारका बिभेद तथा लैंगिक हिंसा बिरुद्ध सुन्य सहनशिलता अबलम्बन ।

१२.२. न्यायमा पहुँच सुनिश्चितता र न्यायोचित बितरण प्रणाली ब्यबस्थापन

१२.३. सकारात्मक सोचको बिकास र लैससासमैत्री ब्यबहार अवलम्बन ।

१२.४. समाबेशी तथा अर्थपुर्ण सहभागिता

१२.५. पिडित तथा प्रभावित र असाह्यहरुको संरक्षण प्रणाली ब्यबस्थापन

१२.६. साझेदारी र सहकार्य

१३.गाउँपालिकाको लैससास रणनीतिमा ब्यबस्था गरिएको प्रमुख नीति रणनितितथा कार्यनीती:

बिषय क्षेत्र	उधेश्य	नीति	रणनिति	कार्यनीति
नीति, कानून, योजना	• पालिकाको निर्माण हुने नीति तथा कानुनहरु लै.स.सा.स.उत्तरदायी वनाउनु	• लै.स.सा.स.लाई संस्थागत गर्ने	• विद्यमान नीतिहरुको पुनरावलोकन • आवस्यकता अनुसार थप नीति निर्माण र संशोधन	• बजेटको ब्यबस्थापन • समाबेशी कार्यदल गठन परिचालन • नीति पुनरावलोकन गोष्ठि आयोजना गर्ने • नीतिको मस्यौदा तयार गरी कार्यपालिकामा पेशरअनुमोदन गर्ने
संस्थागत व्यवस्था	• पालिकाकाका हरेक भौतिक संरचनाहरु लै.स.सा.स. मैत्री वनाउनु।	• लैं.स.सा.स. मैत्री भौतिक संरचना निर्माण हुने • संगठनात्मक संरचनाहरु लै.स.सा.स.मैत्री हुने	• विद्यमान संरचनाहरुको पुनरावलोकन • आवस्यकता अनुसार थप संरचना निर्माण • लै.स.सा.स.मैत्री संरचना निर्माण सम्वन्धी आचार संहिता	• भौतिक परीक्षण गर्ने • आबस्यकताका आधारमा निश्चित मापदण्ड पुरा गरी संरचना निर्माण गर्ने • प्राविधिकहरु तथा अनुगमन सुपरिवेक्षण समितिलाई लै.स.सा.स. र भवन निर्माण सहिंता सम्वन्धी तालिम संचालन गर्ने।
मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	• लै.स.सा.स. सम्वन्धी पालिकास्तरीय र समुदाय स्तरीय क्षमता विकासको योजना निर्माण गर्नु	• पालिकामा क्षमतावान दक्षजनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने	• विद्यमान समिति तथा विभागहरुहरु लाई लै.स.सा.स.को दृस्टीकोणवाट पुनरावलोकन • आवस्यकता अनुसार समिति तथा विभागहरु गठन	• विद्यमान समिति तथा विभागहरुलाई लै.स.सा.स. सम्वन्धी लेखाजोखा गर्ने • लै.स.सा.स. सम्वन्धी क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने। • विभिन्न उपभोक्ता समितिहरुलाई समावेशी वनाउने र उनीहरुको क्षमता विकास गर्ने।
सेवा प्रवाह	• लक्षित वर्गको पहिचान गरी मागमा आधारित नीति तथा कार्यक्रम संचालनमा ल्याउने	• पालिका भित्र वा समुदाय स्तरमा विभेद रहित लै.स.सा.स. सेवा प्रवाह गर्ने ।	• लै स सा स मैत्री भौतिक संरचना निर्माण हुने • संगठनात्मक संरचनाहरु लै.स.सा.स.मैत्री हुने।	• विद्यमान संरचनाहरुको पुनरावलोकन • आवस्यकता अनुसार थप लै स सा स मैत्री संरचना निर्माण • लै.स.सा.स.मैत्री संरचना निर्माण सम्वन्धी आचार संहिता
सुशासन तथा उत्तरदायित्व	• लक्षित वर्गमैत्री कार्यप्रणाली र सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिक	• समिति तथा विषयगतशाखाहरुको सेवा	• विद्यमान समिति तथा विषयगत शाखाहरु लाई	• विद्यमान समिति तथा विषयगत शाखाहरुको लै.स.सा.स. सम्वन्धी लेखाजोखा गर्ने

	उत्तरदायी वनाउने	प्रवाहलाई लै.स.सा.स.मैत्री वनाउने	लै.स.सा.स.को आखावाट पुनरावलोकन • आवस्यकता अनुसार समिति उपसमिति तथा शाखाहरु गठन	• लै.स.सा.स. सम्वन्धी विषयगत शाखाहरुका कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने। • विभिन्न उपभोक्ता वा अन्य समितिहरुलाई समावेशीका साथै निर्णायक भूमिका दिई क्षमता विकास गर्ने।
सहकार्य र समन्वय	• स्थानीय सरकारले निर्माण गर्ने नीति तथा कानुनहरू एक अर्कामा नवाझिने गरी निर्माण गरिने।	• लै.स.सा.स. नीतिमा राखिएका वुदाहरू सम्वोधन हुने	• लै.स.सा.स. नीति कार्यान्वयन गर्दा संघ र प्रदेशका कानुनहरूको स्थानीयकरण गरि कार्यान्वयन गर्ने	• लै.स.सा.स विकासका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरू वीच कार्यगत संयन्त्र निर्माण गर्ने • लै.स.सा.स. कार्यान्वयनका लागि जनप्रतिनिधिहरूलाई अनुशिक्षण कार्यक्रम आयोजना
अनुगमन र मुल्याकंन	• स्थानीय तहबाट संचालित कार्यक्रमतथा परियोजनाबाट सबै लक्षित वर्ग तथा समुदायले लाभ लिन सहज वनाउने।	• लक्षि वर्गकालागि लक्षित कार्यक्रमहरू प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने।	• स्थानीय तहबाट संचालित कार्यक्रमतथा परियोजनाबाट सबै लक्षित वर्गको प्रत्यक्ष लाभ लिने व्यवस्था मिलाउने।	• लक्षित वर्ग उन्मुख कार्यक्रमहरू उनीहरूको सहभागितामा निर्माण गर्ने। • लै.स.सा.स. मैत्री क्रियाकलापहरू संचालनका क्रममा सरोकारवालाहरूको अवस्यक सुझाव सल्लाहहरू लिने

१४.नीति कार्यान्वयनमा आउने सम्भावित जोखिम न्यनीकरण

क्र.सं.	सम्भावित जोखिम	जोखिम न्युनिकरणका उपायहरू
१	प्रयाप्त बजेट विनियोजन नहुनु	वाह्य श्रोतको खोजी गरी जिम्मेवारी वाडफाड गर्ने
२	लै.स.सा.स. समितिको कानुनी वैधानिकता	कार्यपालिका वाट निर्णय गरी लै.स.सा.स. समितिलाइ वैधानिकता दिने।
३	लै.स.सा.स. सिमान्तकृत वर्गको खण्डिकृत तथ्याङ्ककोअभिलेखिकरण तथा अद्यावधिक हुन नसक्नु	योजना तर्जुमा तथा अनुगमन पद्धतिलाई तथ्याङ्कमा आधारित वनाउने र पालिकाको पाश्र्वचित्रमा सम्वन्धित तथ्याङ्क अद्यावधि गर्ने
४	लैससासको विषय बारेमा समान बुझाईको अभाव हुनु तथा स्थानिय तहको प्राथमिकतामा नपर्नु।	निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुलाई लै.स.सा.स. नीतिको वारेमा अभिमुखीकरण गरी नीति कार्यान्वयन गर्ने।

१५.अपेक्षीत उपलब्धी:

- लक्षित वर्गलाइ गाउँपालिकाको हरेक निति तथा कार्यक्रममा सक्रिय सहभागिता रहेको हुनेछ।
- पालिकाको वार्षिक वजेट लै.स.सा.स. उन्मुख विनियोजन भएको हुनेछ।
- लै.स.सा.स. मैत्री कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा सम्पूर्ण लक्षित वर्ग सहभागितालाइ गराएको हुनेछ।
- अपिहिमाल गाउँपालिकाको लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण संस्थागत भएको हुनेछ।
- लैससास मूलप्रवाहिकरण सम्बन्धी जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र सरोकारवाला प्रतिनिधिहरू अभिमुखिकरण भएको हुनेछ।
- स्थानीय सरकारको संस्थागत संरचना, शासन व्यवस्था एवं प्रक्रिया र कार्यक्रमहरूमा महिला तथा पछाडि परेका वर्ग समुदायहरूको सक्रिय तथा अर्थपूर्ण सहभागिता बृद्धि भई लैङ्गिक तथा सामाजिक अन्तर, विभेद र बहिष्करणक अन्त्य भएको हुनेछ।

अनुसुची १ लैससास मूलप्रबाहिकरण रणनीति कार्यान्वयन कार्ययोजना

रणनीतिक उदेश्य	प्रमुख क्रियाकलाप कतिपटक	समयाअवधि सालवसाली	लक्षित समूह	जिम्मेवारी कसले गर्ने /नेतृत लिने
११.१.समाजमा वञ्चितिकरणमा परेका वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग, जातजाती र समुदायको पहिचान भई बिकासको मूलप्रबाहमा पहुँच सुनिश्चित हुनेछ ।	▪ हरेक वडाबाट खण्डिकृत तथ्यांक संकलन तथा अद्यावधीक गर्न आबश्यक बजेट र जनशक्तिको ब्यबस्था गर्ने । ▪ योजना तर्जुमा प्रक्रियामा लक्षीत बर्ग समुदायको सहभागिता सुन्शिचिततका लागि जनचेतना तथा क्षमता बिकासका कार्यक्रम संचालन गर्ने । ▪ लक्षीत बर्ग समुदायलाई आर्थिक शसक्तिकरणका लागि सिपमूलक ब्यबसायिक तालीम, प्रबिधि हस्तान्तरण र बजारीकरणका सम्बन्धी कार्यक्रम र बजेट सुनिश्चित गर्ने	आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर कार्यान्वयन ।	लक्षीत गरिएका महिला, दलित, अपाङ्ग, जनजाती, एकल महिला, अतिविपन्न, दुर्गम बस्तीका समुदाय आदि ।	▪ गाउँकार्यपालिका, ▪ सुचना शाखा, ▪ महिला तथा बालवालिका शाखा
११.२. बालश्रम, बाल बिबाह, बाल योन शोषण लागायत बालबालिका माथि हुने सबै प्रकारका बिभेद र शोषणको न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।	बाल बिबाह बिरुद्धको करणर्नतिक योजनाको पुर्ण कार्यान्वयनका लागि टोलबस्तीस्तरमा संयन्त्र गठन गरि परिचालन गर्ने । ▪ बाल श्रम नीति अनुरुप बाल श्रम बिरुद्ध अभियानका लागि संयन्त्र तथा सरोकारवाला परिचालन गर्ने । ▪ सबै बालबालिकाहरुलाई शिक्षामा पहुँचका लागि बिद्यालय भर्ना अभियानलाई बस्तीस्तर सम्म नियमित संचालन साथै अभिलेखिकरण चुस्त दुरुस्त राख्ने । ▪ कक्षा १२ सम्मको निशुल्क शिक्षाका लागि गाउँपालिकाले आबश्यक बजेट तथा जनशक्तिको ब्यबस्था गर्ने । ▪ अतिबिपन्न बालबालिका, असाह्य बालबालिकाहरुका लागि	२०७९।०८० देखि निरन्तर	सबै प्रकारका बालबालिका, अतिबिपन्न तथा असाह्य बालबालिका, महिला, एकल महिला, गर्भवती तथा सुत्केरी महिला, ज्येष्ठ नागरीक, बिपनन तथा बिकट र दुर्गम बस्तीका समुदाय ।	▪ शिक्षा शाखा, ▪ स्वास्थ्य शाखा

	निशुल्क पाठ्य सामाग्री ब्यबस्था गर्न आबश्यक बजेट तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने । ▪ सबै बालबालिकाहरुलाई पुर्ण खोपको ब्यबस्था गर्ने । ▪ पोषण कर्नर स्थापना गर्ने । ▪ बालश्रम मुक्त वडा तथा गाउँपालिका घोषणाको लागि आबधिक कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने गराउने ▪ गाउँपालिकाको सबै संरचनामा स्तनपान कक्ष व्यवस्थापन गर्ने । रक्रिया एबं अभिमूखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।			
११.३. लैंगिक बिभेद, लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, सामाजिक असमानता तथा जातीय छुवाछुत, बोक्सी प्रथा लगायतका गलत सामाजिक अभ्यास र कुरीति अन्त्य भएको हुनेछ ।	▪ लैंगिक हिंसामुक्त गाउँपालिका घोषणाका लागि गाउँपालिकाको आबीधक कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने गराउने । ▪ घरेलु हिंसा तथा लैंगिक हिंसा बिरुद्ध कानुनी प्राबधानहरु बारे समुदाय तहमा कानुनी साक्षरता तालीम तथा अभिमूखिकरण संचालन गर्ने । ▪ लैंगिक हिंसा बिरुद्ध सुन्य सहनशिलता अबलम्वनका लागि आचारसंहिता बनाई सबै सार्वजनिक कार्यालयमा टाँस गर्ने । ▪ गाउँपालिकामा गुनासो सुनुवाई संयन्त्र बनाई लागु गर्ने । ▪ न्यायिक समिति लगायत मेलमिलाप केन्द्र र मेलमिलापकर्ताहरुको क्षमता बिकास गरी परिचालन गर्ने ▪ घरेलु हिंसा अन्त्यका लागि वडा तथा समुदाय तहमा जोडी तालीम तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गर्ने । ▪ मदिरा सेवनका कारण अधिकांस घरेलु हिंसा हुने भएकोले मदिरा बिक्रि बितरण तथा सेवनलाई नियमन गर्न गाउँपालिकाको कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने । ▪ लैंगिक हिंसा र घरेलु हिंसा बिरुद्धका अभियान मार्फत टोल हुदै वडा र गाउँपालिका घोषणाको कार्ययोजना बनाई लागु	२०७९।०८० देखि निरन्तर	महिला, एकल महिला, असाह्य महिला, बालिका, किशोरी, मदिरा सेवान गर्ने पुरुष, होटल ब्यबसाय,सबै सरोकारवाला निकाय ।	▪ गाउँकार्यपालिका, ▪ लैंससास सम्पर्क ब्यक्ति ▪ महिला तथा बालवालिका शाखा

	गर्ने ।			
११.४. हानीकारक गलत सामाजिक अभ्यास, कुरीति लगायत सबै प्रकारका बिभेदको अन्त्य भएको हुनेछ ।	▪ लैङ्गिक मैत्रि बालमैत्री, अपांगमैत्री संरचना निर्माणसम्बन्धी गाउँपालिकाको कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने गराउने । ▪ अति बिपन्न, असाह्य, ज्येष्ठ नागरीकका लागि निशुल्क स्वास्थ्य विमाको व्यवस्था गर्ने । ▪ घरमा सुत्केरी गराउने संख्या सुन्यमा झार्न जनचेतना र प्रोत्साहनका कार्यक्रमबारे समुदाय तहसम्म ब्यापक जानकारी गराउने तथा प्रचार प्रसार गर्ने । ▪ सुरक्षीत मातृत्व र प्रजनन् अधिकार बारे महिला समूह, आमा समूह र सहकारीका सदस्यहरु बिच अन्त ▪ बहुविवाह, जातिय छुवाछुत विषयमा जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ▪ दाईजो प्रथा, छुवाछुत प्रथा, धामीझाक्रि प्रथा, मदिरा नियमन तथा नियन्त्रणका लागि कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने गराउने । ▪ सबै प्रकारका बिभेद, बाल बिबाह, बहुबिबाह लगायत सामाजिक अपराध बिरुद्ध जनचेतना अभिबृद्धि गर्न कानुनी साक्षरता कक्षा संचालन गर्ने ।	आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर	सबै प्रकारका बालबालिका, अति बिपन्न तथा असाह्य बालबालिका, अपांग बालबालिका, दुर्गम तथा बिकट बस्तीमा बस्ने बालबालिका ।	गाउँकार्यपालिका, महिला बालवालिका शाखा, क
११.५. अति विपन्न तथा पछाडी परेका बर्ग समूहको आर्थिक शसक्तिकरण भएको हुनेछ ।	▪ लक्षीत समूहको आयआर्जन बृद्धिका सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रममा निश्चित प्रतिशत बजेटको ब्यबस्था गर्ने । ▪ लक्षीत समूह केन्द्रीत सिप तथा रोजगारमूलक तालीम र आबश्यक प्रबिधि हस्तान्तरण गर्ने । ▪ उत्पादित बस्तु तथा सेवाको बजारीकरणका लागि सहयोग तथा समन्वय बिस्तार गर्ने । ▪ कृषिको आधुनिकिरकण सम्बन्धी कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने ।	आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर पाँचौं वर्ष सम्म	महिला, बालबालिका, दलित, जनजाती, एकल महिला , जेष्ठ नागरिक, समग्र महिला, अपाङ्ग ता भएका ब्यक्ति, हिंसा पिडित तथा पिडक परिवार आदि ।	गाउँकार्यपालिका, र वडा कार्यालय
११.६. लैससासमैत्री	▪ गाउँपालिकामा कार्यरत सम्बन्धीत सार्वजनिक, सामाजिक	आ.व.	सरोकारवाल	गाउँकार्यपालिका,

कार्यप्रणाली र लैङ्गिक उत्तरदायि बजेट कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।	तथा निजी सबै सरोकारवाला निकाय वा व्यक्ति बिच निरन्तर समन्य र सहकार्य गर्न महिला बालबालिका शाखालाई जिम्मेवारी तोकीनेछ । ▪ गाउँपालिकाका लैंगिक समानता र सामाजिक समाबेशीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेट एकद्धार प्रणाली मार्फत कार्यान्वयन गर्ने ब्यबस्था गर्ने । ▪ लैससास सम्बन्धी बनेका नीति तथा कानुन कार्यान्वयन गर्न गराउन सबै सरोकारवाला र लक्षीत समुह बिच अभिमूखिकरण मार्फत जानकारी गराई कार्यान्वयन गर्न निर्देशन तथा प्रोत्साहन गरिनेछ ।	२०७९।०८० देखि निरन्तर	सार्वजनिक निकाय, स्थानीय संजाल, स्थानीय संघसंस्था, दातृ निकाय, निजी क्षेत्र आदि ।	महिला तथा बालबालिका शाखा

१६. लैससास मूलप्रबाहीकरणका लागि संस्थागत संयन्त्र :

गाउँपालिका अन्तर्गतका भौतिक संरचना लगायत संस्थागत संयन्त्रहरुमा लैससास नीतिले निर्दिष्ट गरे बमोजिम सुधार गरी लैंगिकमैत्री बनाइनेछ । गाउँपालिकाको सबै संरचनाहरुमा संस्थागत व्यबस्थापन साथै पारिचालन सम्बन्धी सिपको बिकास गर्न र सामुदायिक विकास कार्यक्रममा समानुपातीक सहभागिता र समावेशीकरण प्रक्रियालाई समाहित गर्नु आवश्यक रहेको छ । लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्न विशेषत: निम्नानुसारका संस्थागत संयन्त्रहरु स्थापना र व्यबस्थापन गरी कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाइनेछ ।

(क) लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण शाखा वा इकाईको स्थापना गरी परिचालन गरिनेछ ।

(ख) लैससास शाखा चलायमानका लागि लैंगिक सम्पर्क व्यक्ति(Gender Focal Person)नियुक्त गरी कार्यबिबरण तोकीनेछ ।

(ग) गाउँपालिकामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरु र गाउँपालिकामा सेवा लिन आउने महिला सेवाग्राहीहरुलाई सहजताका लागि लैंगिकमैत्री शौचालय र स्तनपान कक्षको व्यबस्था गरिनेछ ।

(घ) गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी अबधारणा र अभ्यासहरुका बिषयमा अभिमूखकरण मार्फत जानकारी गराई सेवा प्रबाह प्रक्रियालाई लैंङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशी मैत्री बनाइनेछ ।

(ङ) कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्ब्यबहार (निवारण) ऐन २०७१ मा भएका कानुनी ब्यबस्था बारे जनप्रतिनिधी लगायत कर्मचारीहरुमा अभिमूखिकरण गराई लैंगिकमैत्री कार्य ब्यबहारका लागि प्रोत्साहीत गरिनेछ ।

(च) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका लैंगिक बिभेद तथा लैंगिक हिंसाहरु र कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्ब्यबहार सम्बोधनका लागि गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

(छ) वडास्तरको सबै वस्तीहरुमा सबै बर्ग समुदायका मानिसहरुको समानुपातिक सहभागिता गराई टोल समिति गठन गरि योजना तर्जुमा प्रक्रियामा र सामुदायिक बिकासका कार्यमा क्रियाशिल बनाउने ।

(ज) गाउपालिका क्षेत्र भित्र संचालन हुने बिकास निर्माणका कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गठन गरिने उपभोक्ता समितिहरुमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिता साथै अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्वे कुनै एक पदमा महिला प्रतिर्निधीत्व सुनिश्चित गर्ने ।

(झ) गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा तथा स्रोतहरु र लाभ बितरणमा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरीक, दलित, जनजाति, एकल महिला, अपांगता भएका ब्यक्तिहरु लगायत पछाडि पारिएका समुदायहरुको पहुँच बृद्धिका लागि सञ्जाल गठन गरी उनीहरुको आर्थिक सामाजिक सशक्तिकरण मार्फत गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको बिकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

(ञ) गाउँपालिकाको गरिबी नक्सांकन साथै लैंगिक तथा सामाजिक समाबेशी हिसावले खण्डिकृत तथ्यांक संकलन, बिश्लेषण र अद्यावधीक गर्नका लागि सुचना शाखाको प्रभावकारी ब्यबस्थापन मार्फत सुचना प्रणालीलाई ब्यबस्थीत र क्रियाशिल बनाउने ।

१७. समन्वय एबम् साझेदारी :

गाउँपालिकाबाट संचालन गरिने हरेक योजना तथा कार्यक्रमहरु र बजेट बिनियोजन प्रक्रिया लैंगिकमैत्री र समाबेशी हिसावले सुनिश्चित गर्न गाउँपालिकामा क्रियाशिल सबै संयन्त्रहरु र यस क्षेत्रभित्रका सरोकारवालाहरु बिच समन्वय र साझेदारी हुनु जरुरी छ । गाउँपालिकाबाट लैससास नीति तथा रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने क्रममा यस क्षेत्रभित्र कार्यरत विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी निकायहरू, बिकास साझेदारहरू, निजि क्षेत्र, सामुदायिक समूहहरू र आम नागरीकहरूबीच नियमित समन्वय र साझेदारी गरिनेछ ।

१८. अनुगमन प्रणाली :

अपिहिमाल गाउँपालिकाबाट निर्माण गरिएको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण नीति र रणनिति प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गर्न बार्षिक रुपमा लैंगिक समानता तथा सामजिक समाबेशीकरण परिक्षण गर्नुका साथै गाउँपालिका र वडा तहमा अनुगमन संयन्त्र गठन गरि परिचालन गरिनेछ ।

१९. लैगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी बजेट परिक्षण :

गाउँपालिकाबाट लैङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशी उत्तरदायी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन भए नभएको बिषयमा नियमित लेखाजोखा गरिनेछ । महिला, बालबालिका तथा वञ्चित समूहहरूका सन्दर्भमा कुल विनियोजित रकमको कति प्रतिशत यी समूहका लागि प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने गरी, कति प्रतिशत आंशिकरूपमा फाइदा पुग्ने गरी र कति प्रतिशत तटस्थ रहेको छ सोको प्रतिबेदन तयार गरी सुधारका लागि आबश्यक सुझाव प्रदान गरिनेछ ।

गाउँपालिकाको अनुगमन टोलीमा सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र लैससास शाखाका प्रतिनिधीहरुको प्रतिनिधित्व गराइनेछ । साथै उक्त टोलीमा महिला, बालबालिका तथा वञ्चित समूहहरूको प्रतिनिधित्व समेत सुनिश्चित हुनेछ ।

२०. अनुगमन संयन्त्र गठन तथा परिचालन :

अपिहिमाल गाउँपालिकाको लैंगिक तथा सामाजिक समाबेशी नीतिले निर्दिष्ट गरेका नीति, रणनीति तथा कार्यनीतिहरुको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गरि आबश्यक सुधार गर्नका लागि अनुगमन संयन्त्रको गठन गरि पचिालन गरिनेछ । लैंगिक उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनका बिषयमा बार्षिक लेखाजोखा गर्न नियमित अनुगमन गरी तोकीएको ढाँचामा बार्षिक प्रतिबेदन तयार गरी सोही आधारमा आगामी योजनामा सुधारका लागि सुझाव प्रस्तुत गरिनेछ ।

गाउँपालिकाद्धारा जारी गरिएको लैससास नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको नियमित अनुगमन गरी सुधारका लागि आबश्यक निर्देशन गर्न देहाय बमोजिमका व्यक्ति वा निकायको प्रतिनिधित्व रहने गरी लैससास रणनीति कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरी राष्ट्रिय कार्यविवरण तोकीएको छ ।

(क) गाउँपालिकास्तरीय लैससास कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिमा तपशिलका व्यक्ति वा संस्थाको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।

१) श्री भक्त सिंह ठेकरे बोहरा (गा.पा अध्यक्ष) संयोजक

२) श्री देवकी देवी बोहरा (गा.पा.उपाध्यक्ष) सदस्य

३) श्री लक्ष्मण सिंह धामी (नि.प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत) सदस्य

४) श्री गगन सिंह कार्की (सामाजिक शबिकास समिति संयोजक) सदस्य

५) श्री प्रिमे कामी (का.पा.सदस्य) सदस्य

६) श्री राइमती ठेकरे(का.पा.सदस्य)

७) श्री सुर्जना धामी (का.पा.सदस्य)

८) श्री प्रशु सिंह धामी (महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुख) सदस्य सचिव

(ख) लैससास अनुगमन तथा निर्देश समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

१) लैससास कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने ।

२) बिभिन्न सरोकारवालाको सहभागितामा बार्षिक समिक्ष बैठक गरी अनुगमनबाट तयार गरिएको प्रगति समिक्षा गर्ने र आवश्यक सुझावहरु कार्यान्वयनका लागि गाउँकार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

३) लैंगिक, सामाजिक, भौगोलिक, आर्थिक तथा सास्कृतिक दृष्टिले पछाडी परेका समूहको समग्र स्थितिको अध्ययन तथा बिश्लेषण गरी आबश्यकता अनुसार नीतिगत, कानुनी तथा संस्थागत सुधारका बिषयमा गाउँसभमा सिफारिस गर्ने ।

४) लैंगिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी पारिएका व्यक्ति समुदायलाई लक्षित गरी नेतृत्व क्षमता विकासका नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा भए नभएको अनुगमन गरी लैससासमैत्री बनाउन आबश्यक सुझाव दिने ।

५) लैससास नीति तथा रणनितिसंग सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन चरणमा आबश्यकता अनुसार सहयोग तथा समन्वय गर्ने र नियमित अनुगमन गरी सुधारका लागि हरेक चौमासिक रुपमा सम्बन्धीत बिषयगत शाखा तथा निकायहरुलाई सुझाव पेश गर्ने ।

६) वडा तह र समग्र गाउँपालिकाको लैससास हिसावले खण्डिकृत तथ्यांक संकलन तथा बिश्लेषण गरी सोही अनुरुप बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र योजना निर्माण गर्न योजना तर्जुमा समिति र गाउँसभामा सिफारिस गर्ने ।।

७) लैससास बजेट परिक्ष्ँण कार्यदल संग समन्वय गरी सबार्षिक रुपमा लैससास बजेट परिक्षण गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

८) लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, लैंगिक बिभेद, यौनजन्य दुरव्यवहार, शोषण लगायत विभिन्न जेखिममा रहेका महिला किशोरी र बालिकाहरुको संरक्षणका लागि राहात, पुनस्थापन र र बैकल्पीक हेरचाह सम्बन्धी कार्य योजना बनाई लागु गर्न निर्देशन गर्ने ।

९) लैससास नीति कार्यान्वयन क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिम न्यूनिकरणका लागि सुझावहरु पेश गर्ने ।

१०) लैससास सम्बन्धी राष्टिय तथा अन्तराष्टिय नीति तथा कानुनहरुको स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन बिभिन्न सरोकारवाला निकाय बिच नियमित समन्वय र साझेदारी गर्ने ।

(ग) **वडास्तरको लैससास अनुगमन तथा निर्देशन उपसमितिमा तपशिलका व्यक्ति वा संस्थाको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।**

१) वडा अध्यक्ष	संयोजक
२) वडा समितिका सदस्यहरु	सदस्य
३) वडास्तरीय लक्षित समुह सञ्जाल मध्येबाट	
वडाले तोकेको कम्तीमा एक महिला सहित २ जना प्रतिनिधी	सदस्य
४) वडास्तरीय बाल संजालको अध्यक्ष	सदस्य
५) वडा सचिव	सदस्य सचिव

(घ) वडास्तरीय अनुगमन तथा निर्देशन उपसमितिको काम कर्तब्य र अधिकार

१) लैंससास हिसावले वडा तहको खण्डिकृत तथ्याङ्क संकलन तथा नियमित अद्यावधीक गर्ने गराउने ब्यबस्था मिलाउने ।

२) वडातहका योजना तर्जुमा छनौट प्रकृयामा विपन्न तथा बञ्चित वर्ग र महिलाहरुलाई अनिवार्य सहभागी गराउने वातावरण मिलाउने

३) वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच तथा लाभ प्राप्तीमा समाबेशी पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

४) वडास्तरमा योजनाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन अनुगमन गरी आबश्यक सुझाव दिने ।

५) गाउँपालिकाले लैससास रुणनीतिमा प्राथमिकिकरण गरेका लक्षीत समुहको आर्थिक सामाजिक र राजनैतिक शसक्रिकरणका लागि योजना तथा कार्यक्रम बनाई गाउँसभामा पेश गर्ने ।

६) वडास्तरमा संचालीत योजना तथा कार्यक्रमहरु लैससासमैत्री भए नभएको अनुगमन गरी लैससास उत्तरदायी बनाउन पहल गर्ने ।

२१.लैससास निर्माण तथा कार्यान्वयन कार्यदलमा सहभागिहरुको बिबरण निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

१) संयोजक :श्री भक्त सिंह ठेकरे बोहर(गा.पा.अध्यक्ष)
२) सदस्यः श्री देवकी देवी बोहरा(गा.पा.उपाध्यक्ष)
३) सदस्यः श्री गगन सिंह कार्की(सामाजिक विकास समिति संयोजक)
४) सदस्यः श्री नरहरी ठेकरे(योजना अधिकृत)
५) सदस्य : श्री प्रमोद सिंह मन्याल(सुचना प्रविधि अधिकृत)
६) सदस्यः श्री पान सिंह धामी(विपद् व्यवस्थापन अधिकृत)
७) सदस्य्यः श्री नरेन्द्र सिंह महर(खा.पा.स.टे.)
८) सदस्य सचिवः श्री प्रशु सिंह धामी(महिला तथा बालबालिका शाखा

२२. निष्कर्षः

समाजमा विद्यमान लैङ्गिक बिभेद तथा जातीय असमानता, विभेदयुक्त गलत सामाजिक व्यवहार र मुल्य मान्यता, महिला हिंसा, महिला शोषण तथा उत्पीडन, गरिवी आदि जस्ता विसंगतिहरुलाई निरुत्साहित गर्न तथा नेपाल सरकारद्धारा निर्माण गरी जारी गरिएका राष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरु र लैगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको पक्षमा अभिव्यक्त गरिएका विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुलाई स्थानीय तहदेखि नै कार्यान्वयन गर्न गराउन निरन्तरता दिन अपिहिमाल गाउँपालिकाको लैससास रणनीति २०७९ निर्माण गरी लागु गरिएको छ ।

आज्ञाले
लक्ष्मण सिंह धामी
प्र.प्र.अ.